

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Piippo, Laura

Title: "650 sivua tiivistettyä hulluutta on liikaa" : Jaakko Yli-Juonikkaan Neuromaani (2012) elämystalouden karstana ja polttoaineena

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Piippo, L. (2016). "650 sivua tiivistettyä hulluutta on liikaa" : Jaakko Yli-Juonikkaan Neuromaani (2012) elämystalouden karstana ja polttoaineena. In S. Karkulehto, T. Lähdesmäki, & J. Venäläinen (Eds.), *Elämykset kulttuurina ja kulttuuri elämyksinä : kulttuurintutkimuksen näkökulmia elämystalouteen* (pp. 247-371). Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 120.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7116-8>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

**”650 SIVUA TIIVISTETTYÄ HULLUUTTA ON
LIIKAA” – JAAKKO YLI-JUONIKKAAN
NEUROMAANI (2012) ELÄMYSTALOUDEN
KARSTANA JA POLTTOAINEENA**

Laura Piippo

Olet tarttunut melkoiseen urakkaan ryhtyessäsi lukemaan tätä kirjaa. Monelta muulta into on epäilemättä ehtinyt lopahtaa jo ensimmäisten sivujen jälkeen. Alkumetreillä karsiutuvat armotta ne, joilta puuttuu jompikumpi tai kumpikin oppimisen välttämättömistä edellytyksistä, nim. sinnikkyys tai ennakkoluulottomuus. Onneksi sinä olet toista maata etkä anna periksi helposti, ethän muutoin lukisi tätäkään alaviitettä. (*Neuromaani* 14.)

Lähdeaineistoa on käytetty liiaksi. (Brander 2012, *Turun Sanomat*.)

650 sivua tiivistettyä hulluutta on liikaa. (Hänninen 2012, *Aamulehti*.)

Mitä tapahtuu, kun elämystalous koettaa kaapata sisäänsä kiehtovan mutta vastahakoisen hyödykkeen? Palautuvatko kokeellisen kirjallisuuden synnyttämät elämykset osaksi elämystalouden arvonmuodostusta, vai vastustaako tällainen teos elämystuotannon logiikkaa?

Luvun aiemmissa artikkeleissa on pohdittu, miten massoja kiinnostava ja innostava kulttuurituote, kuten *Vain elämää* -televisiosarja, tai toisaalta marginaalisempi mutta vahvasti tuotteistettu ilmiö kuten sarjakuvat ja niiden henkilöhahmot limittyvät osaksi elämystaloutta. Tässä artikkelissa kysyn, miten Pinen ja Gilmoren (1999) esittämä elämystalous näkyy, kyseenalaistuu tai mahdollisesti voimistuu konventioita karttelevan kokeellisen kertomakirjallisuuden luennassa ja vastaanotossa. Näyttäytyykö kokeellinen ja lukijaa alati haastava proosa, jollaista analyysikohteeni Jaakko Yli-Juonikkaan *Neuromaani* (2012) edustaa, vastaanotossaan enemmän elämystalouden polttoaineena vai ylijäämänä? Mitä tällaisesta teoksesta on onnistuttu kaappaamaan elämystalouden piiriin, mitä taas ei?

Jaakko Yli-Juonikkaan neljäs proosateos *Neuromaani* (jäljempänä myös N) alkaa Turusta, jossa Silvo Näre -niminen tutkintavanki on päätynt mielentilatutkimukseen. Silvoa enemmän äänessä on kuitenkin hänen päässään puhuva ääni nimeltä Gereg Bryggman. Teoksen edetessä nämä kaksi sulautuvat enenevässä määrin toisiinsa esimerkiksi kerronnan persoonan vaihtelun kautta. Lukija joutuu roolipelien ja tekstiseikkailujen tapaan valitsemaan itse oman reittinsä fakta- ja fiktiotekstejä sekoittavan teoksen läpi seuraamalla kerta toisensa jälkeen yhä harhaanjohtavampia ohjeita. Hyvin pian muutkin eri tasot sekoittuvat peruuttamattomasti, ja lukija eksyy *Neuromaaniin* metatekstien labyrinttiin.

Teos noteerattiin sen ilmestyttyä laajasti kotimaisessa kirjallisuuskeskustelussa. Sitä kiitettiin Jarkko Laine -palkintoa myöten suomalaisen proosan merkkipaaluksi, romaanitaiteen uudistajaksi ja kirjalliseksi taidonnäytteeksi. Palkintoperusteissa teosta kuvataan ”tinkimättömästi ja kunnianhimoisesti tehdyksi kaunokirjalliseksi avantgardeksi, joka on samalla hulvatonta ajanvietekirjallisuutta täynnä outoa, hämää ja absurdia huumoria” (Hyytiäinen 2013). Samalla vastaanotossa kuului – kuten alun sitaateistakin on aistittavissa – kuitenkin kaikuja myös siitä, ettei teos luultavasti vetoa keskiverto(kuluttaja)lukijaan ja että siinä on aivan liikaa aineksia ollakseen todellinen mestariteos (Juntunen 2012).

Analyysini lähtökohtana on käsitys, jonka mukaan nykyaikainen kulttuuriteollisuus tuottaa monien muiden tuotteiden ohella elämystalouden periaatteita noudattelevaa kaupallista valtavirtakirjallisuutta. Tällainen kirjallisuus, sen tuottamisen ja markkinoinnin ehdot, siihen liittyvät lukutavat ja arvostukset muodostavat kokonaisuuden, jota kutsun elämystalouskirjallisuuden sommittumaksi. Sommittuman käsite painottaa ennaltamäärättyjen lainalaisuuksien lävitse katselun sijaan kohteensa prosessuaalisuutta ja merkitysten ja toimijuuden muodostustumista vasta suhteessa sommittuman muihin aineksiin (Bennett 2005; Venäläinen 2015, 23). Sommittuma on yksi monista Deleuzen ja Guattarin *agencement*-käsitteelle esitetyistä suomennoksista¹, joka palautuu Marjaana Fieandt-Jäntin ja Heikki Jäntin (2010) *Kaaosmoosi*-käännökseen. Käsitet-

tä on käyttänyt myös Juhana Venäläinen väitöskirjassaan *Yhteisen talous. Tutkimus jälkiteollisen kapitalismin kulttuurisesta sommitumasta* (2015). Päädyn tähän käsitevalintaan osin samoista syistä kuin Venäläinenkin: se korostaa tarkasteltavan ajallisuutta ja suhteellisuutta painottamatta liiaksi ”sommitelmaan” sisältyvän aktiivisen sommittelijan osuutta. Toisaalta sommittuma myös nähdäkseksi ohjaa ”koostetta” näkyvämmiin tarkastelemaan niitä – esimerkiksi juuri taloudellisia – olosuhteita ja risteymiä, jotka sen muodostumiseen vaikuttavat. Tätä tukee myös termin aiempi käyttö juuri talouteen kytkeytyvissä yhteyksissä.

Kiinnostukseni kohteena on valtavirtakirjallisuutta haastavan kokeellisen romaanin ja elämystalouden periaatteiden suhde kotimaisessa kirjallisuuskeskustelussa ja kirjallisuuden kentällä (ks. Bourdieu 1985, 105). Saadakseni elämystaloutteen kriittisen näkökulman kehystän elämystalouden käsitettä semiokapitalismin (Guattari 1996, 200, 212) käsitteellä, mikä mahdollistaa paremmin potentiaalisten vastahakuisuuksien ja hankaumien tunnistamisen. Siinä missä elämystalouden käsitteessä tuntuu vahvasti jälkiteollista kontekstia affirmoiva pohjavire, tarkastelee semiokapitalismin käsite samaa ilmiötä puolestaan huomattavasti kriittisemmällä katsannolla.

Aineistoni koostuu *Neuromaanista* ja päivälehdissä, aikakauslehdissä ja verkkojulkaisuissa ilmestyneistä teosta koskevista kirja-arvioista, kritiikeistä ja kommentaareista. Elämystalouskirjallisuuden sommittuman taas konstruoin yhdistelemällä suomalaisen ”kirjamaun” (Jokinen 1997; Kirjakauppaliitto 2015; Saresma 2013) piirteitä Pinen ja Gilmoren teeseihin. Analysoin *Neuromaanin* vastaanotossa esitettyjä havaintoja ja käsityksiä, joita vertaan konstruoimani elämystalouskirjallisuuden käsityksiin ja arvoarvostelmiin. Aluksi hahmottelen elämystalouden suhdetta semiokapitalismiin sekä kirjallisuuden paikkaa tässä kehikossa. Sen jälkeen tarkastelen lähemmin kirjallisuuden ja elämystalouden välistä suhdetta, minkä jälkeen avaan *Neuromaanin* paikantumista kotimaisen kirjallisuuden ja kirjamaun kenttään. Lopuksi analysoin teoksen tuottamia affektioita ja lukukokemusta suhteessa sen saamaan vastaan-

ottoon avaten näin, miltä osin teoksen elämyksellisyys palautuu osaksi elämystalouden tuotantokoneistoa. Oletukseni on, että elämystalouden eetos läpäisee koko kotimaisen kirjallisuuden kenttää ja että lukijakunnan perinteinen kirjamaku – sekä aikaisemman tutkimuksen että viime vuosien kirjamyyntitilastojen valossa tarkasteltuna – on vahvasti linjassa sen ihanteiden kanssa. Kokeellinen proosa puolestaan asettuu hankaukseen kummankin näistä kanssa olematta niistä kuitenkaan täysin irrallinen tai ne ylittävä. Kiinnostavaa onkin, mihin kohtiin *Neuromaani* sommittumaa erilaiset kitkat ja kytkökset paikantuvat.

Kirjallisuus jälkiteollisessa tuotannossa

Jälkiteollisessa ajassa, jossa myös *Neuromaani* on kirjoitettu ja luettu, materiaalisesta tuotannosta on siirrytty immateriaaliseen tuotantoon ja konkreettisten tuotteiden kuluttamisesta semioottisten tuotteiden, kuten elämystaloudessakin korostettujen brändien, kuluttamiseen. Tätä jälkiteollista kontekstia on kuvattu paitsi elämystalouden käsitteellä myös aktivisti, psykoanalyytikko ja semiootikko Félix Guattarin esittämällä semiokapitalismin käsitteellä. Jälkiteollista – tai postfordistista – kontekstia on analysoitu monesta näkökulmasta, mutta näistä semiokapitalismi keskittyy eritoten kielen ja kulttuurin rooliin soveltuen siten luontevasti *Neuromaani* ja sen vastaanoton kehystämiseen.

Guattarin (1996, 200, 212) mukaan tuotannon keskeinen tekijä, pääoma, on itsessään semioottinen toimija, joka kiinnittyy yksilöihin materiaalisen kielen ja kulttuurin sisäpuolelta läpäisten siten myös kaiken inhimillisen toiminnan ja pyrkien näin aktiivisesti kontrolloimaan koko yhteiskuntaa. Näiden erilaisten semioottisten merkkien lukeminen ja tulkitseminen on myös keskeinen tekijä ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. On tärkeää osata lukea ja tulkita ne ”oikein”.

Guattarin ja filosofi Gilles Deleuzen ajattelussa kirjallisuus koostuuakin erilaisista materiaalivirroista ja intensiteeteistä (1987,

11). Tämä kielen materiaalisuuden ja affektiivisuuden idea havainnollistuu hyvin tieteenfilosofi ja feministiteoreetikko Karen Baradin (2007) esittämässä ajatuksessa, jonka mukaan kaikki oleva, kirjallisuus ja kulttuuri mukaan lukien, on lähtökohtaisesti diskursiivis-materiaalista. Barad myös painottaa huomion kiinnittämistä asioiden välisiin suhteisiin niiden olemuksen sijaan. Näitä ajatuksia seuraten kirjallisuutta ja siihen kiinnittyviä keskusteluja analysoitaessa tuleekin siis tarkastella myös kirjallisuuden syntykontekstia ja itse kirjallisuutta materiaalis-diskursiivisena sommittumana, jossa merkitykset syntyvät eri osien välisissä suhteissa.

Kirjallisuuden sommittuman komponenteiksi voidaan Baradia, Deleuzea ja Guattaria mukaillen lukea niin kirjallisuuden kieli, siihen kiinnittyvät muut tekstit, kuten esimerkiksi kritiikit, kirja materiaalisena objektina ja se moniulotteinen tuotantokoneisto, joka kirjallisuutta synnyttää: kirjailijat, kustannustoimittajat, kustantamot, kirjamarkkinat ja niin edelleen. Kaikki tämä, kuten myös kirjallisuuden aikaansaamat tunteet ja affektit, on valjastettavissa semio-kapitalismin polttoaineeksi.

Elämystalous käsitteenä kuvaa hyvin sitä prosessia ja eetosta, joka muokkaa kirjan tuotantoa ja vastaanottoa ja väistämättä myös kirjallisuuden kieltä. Se on kuitenkin luonteeltaan affirmatiivinen ja ottaa ikään kuin annettuna jälkitekollisen ajan kontekstin, pyrkimättä varsinaisesti analysoimaan tai muokkaamaan sitä. Elämystalous on siten ennemminkin jälkitekollisen ajan kulttuurintuotannon voiton maksimointiin tähtäävä ja maksimoinnille myötäsukainen strategia. Mikäli halutaan etsiä mahdollisia vastarinnan paikkoja, tarvitaan elämystalouden rinnalle myös toisenlainen tulokulma käsiteltävään ilmiöön, missä semiokapitalismin käsite osoittaa käyttökelpoisuutensa.

Kirjallisuuden kielen roolia semiokapitalismissa on analysoinut myös italialainen aktivisti ja mediateoreetikko Franco ”Bifo” Berardi. Bifolle (2012) runous – ja kirjallisuus laajemminkin – on Guattarin semiokapitalismin määritelmään nojaten semioottista pääomaa, joka kuitenkin pakenee kapitalistisen järjestyksen arvomuodostusta. Bifon analyysi runouden kielestä kapitalismin täydell-

lisenä ylittäjänä on osin verrattain ongelmallinen ja yksioikoinen, mutta ajatuskulkua on kuitenkin hedelmällistä seurata jonkin matkaa, kun etsitään ja avataan kirjallisuuden kielen suhdetta elämystalouden tuotantoon ja haltuunottoon. Se, onnistuuko *Neuromaani* pakenemaan elämystuotannon tehtaasta, jää vielä nähtäväksi. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin elämystalouden eetoksen ilmenemistä kirjallisuuden materiaalis-diskursiivisella kentällä.

Elämystaloudiskurssi kirjallisuuden kentällä

Suomalaisen nykyproosan kenties vallitsevin trendi on tietynlainen kaupallisuus, viihteellisyys, elämyksellisyys ja kulutettavuus (Jokinen 2010; ks. myös Rastenberger 2008; Arminen 2013; Saresma 2013). Suomalaisen kertomakirjallisuuden kentällä näyttää siis vaikuttavan eräänlainen elämyksellisyyden ja kaupallisuuden yhdistävä eetos. Elämystaloudessa asiakas maksaa tuotteen sijaan merkityksellisestä kokemuksesta. Tällöin tuotteen hinnalla ei ole asiakkaan näkökulmasta niin suurta merkitystä, vaan kilpailutekijänä on oletettu aitous. (Pine & Gilmore 1999; Karvonen 1999.) Tämä voidaan nähdä myös yhteydessä median kirjallisuusunostoihin: keskusteluun eivät toistuvasti nouse niinkään teosten kaunokirjalliset piirteet, vaan esimerkiksi kirjailijan omakohtaiset, teokseen rinnastettavissa olevat kokemukset. Tämä sisältää eräänlaisen oletuksen kirjailijan kokemusten teoksen tuottaman lukuelämyksen aitoutta lisäävästä vaikutuksesta.

Elämystaloudessa kirjallisuus ilmenee elämyksiin keskittyvänä tuottamisena ja kuluttamisena. E erityisen vahvasti elämystaloudessa ilmenee brändäyksessä, jolla kirjallisuuspuheessa viitataan tavaramerkin kaltaiseen, yleisön tunnistamaan kirjailijan ja hänen työnsä ominaislaatuun (Arminen 2013). Yli-Juonikas ei kirjailijana muodostu tällaiseksi brändiksi. Hän ei esiinny julkisuudessa, ja haastattelujakin hän on antanut vain muutaman (mm. Lehtinen 2012, Karvala 2013, Piippo 2014, Piippo 2016). Haastatteluissa hän on keskittynyt tiukasti teoksiinsa. Tietoisesta julkisuudesta vetäytymisen

tai kirjailijan identiteettiin liittyvän hämärtämisen voidaan katsoa olevan eräänlaista kirjailijakuvan rakentamista: esimerkiksi Thomas Pynchon tunnetaan teostensa ohella siitä, miten vähän hänestä yleisesti tiedetään.

Esikoisteoksensa *Uusien uhkakuvien* (2003) julkaisemisen aikaan Yli-Juonikas esiintyi teoksen kansiliepeessä huppu silmillään, ja myös hänen koko henkilönsä olemassaolosta on herännyt epäilyjä tutkija Markku Eskelisen ilmoittauduttua verkkokeskustelussa Yli-Juonikkaaksi (Melender 2010). Tapaus osoittautui kuitenkin pian eräänlaiseksi pilaksi. Tietoisessa vetäytymisessä ei kuitenkaan ole kyse brändäämisen kanssa yhteismitallisesta ilmiöstä,^F sillä ensin mainittuun ei tässä kohtaa näytä jälkimmäisen tapaan liittyvän elämystalouden logiikkaa noudattavia keinoja tai pyrkimyksiä ulosmitata toiminnasta taloudellista lisäarvoa. Kokeellisesta kirjallisuudesta puhuttaessa painotukset ja määrittelyt ovat brändäyspuheeseen nähden hyvin toisenlaiset: kirjailijan sijaan keskiöön nousevatkin juuri tekstin ominaisuudet (Bray, Gibbons & McHale 2013, 1). Teemu Mannisen (2011) mukaan ”kokeellinen kirjoittaja esittää aina jonkin aikakauden maun ja konventiot haastavan kysymyksen: voisiko tämä olla kirjallisuutta?” Kokeellinen kirjoittaminen on siten aina jollain tavalla vastakulttuurista, aikakautensa maun ja *status quon* haastavaa kirjallisuutta – mahdollisesti siten myös elämystalousdiskurssin ja sen brändipuheen haastavaa kirjallisuutta.

Pinen ja Gilmoren mukaan talouden painopiste on siirtynyt hyödykkeistä ja niistä jalostetuista tuotteista palveluiden kautta elämyksiin. Elämys syntyy, kun yritys käyttää palvelujaan ja tuotteitaan todellisen myyntiartikkelin – mieleenpainuvan elämyksen – pohjana. (Pine & Gilmore 1998, 98.) Elämys itsessään on aina henkilökohtainen ja sellaisena koettu, ja se tarjoaa hyötyjen sijaan tarinoita, unelmia ja identiteetin muokkaustapoja. Kirjallisuuden näkökulmasta määrittely on sikäli kiinnostava, että kirjaan tuotteena sisältyy jo lähtökohtaisesti ajatus siitä, että sen keskeisin arvo – niin kirjallisuudellisessa kuin kaupallisessa mielessä – muodostuu kirjan lukijalle tarjoamasta elämyksestä. Mitä piirteitä juuri elämystalouspuhe voimistaa entisestään tai tuo näkemykseen siitä, mitä kir-

jallisuus on ja mitä sen pitäisi olla (vrt. Helle 2009, 25)? Mikä lisää kirjan elämystaloudellisuudellisuutta?

Elämystalouden diskurssi – sen tapa puhua asioista, tai jättää puhumatta – voidaan johtaa Pinen ja Gilmoren määritelmistä tai suuntaviivoista mieleenpainuvan elämyksen laadinnalle (Pine & Gilmore 1998, 102–105). Heidän mukaansa elämyksen tulee olla selkeästi teemoitettu ja teeman ytimekäs ja vakuuttava. Luotujen vaikutelmien tulee olla yhtenäisiä pienintä yksityiskohtaa myöten ja yksityiskohtien itsessään positiivisiin mielikuviin tähtääviä. Teemaan sopimattomat, sitä heikentävät tai sen kanssa ristiriitaiset yksityiskohdat tulee eliminoida. Myös pelillisuus on tärkeä osa elämyksen muodostumista. Ihanteellinen kirjallinen elämys muodostuisi näitä linjoja seuraten selkeästä teemasta tai johtomotiivista, tekstin tiukasta koheesiosta, tematiikan ja kielen arkisuudesta – vaikka teosten aiheet saattaisivatkin olla fantastisia – sekä kohostuvien kohtien miellyttävyydestä. Teoksen tulisi olla kirjoittanut mediassa viihtyvä, selkeästi tunnistettava kirjailija, jonka elämänkaari tarjoaa sopivia yhtymäkohtia teoksen teemoihin ja tapahtumiin.

Kun kirja käsitetään markkinoitavaksi elämykseksi, pyritään luonnollisesti markkinoimaan aggressiivisimmin tuotteita, jotka resonovat mahdollisimman laajan asiakaskunnan kanssa eli tarjoavat yksilöllisen lukuelämyksen mahdollisimman monelle. Sosiologi Kimmo Jokisen (1997, 58–59; 103) mukaan 1990-luvun suomalaiset lukijat arvostavat hyvässä romaanissa elävää ja itselleen läheistä kieltä, lämminhenkistä tarinaa tunnistettavasta arjesta ja kerrotun todenmukaisuutta. Tarkasteltaessa Suomessa myydyimpien kirjojen listauksia (Kirjakauppaliitto 2015) 2010-luvulla kärkisijoja dominoivat vahvan kirjailijabrändin ympärille rakentuvat kotimaiset teokset, dekkarit, aikuisille suunnattu romanttinen viihdekirjallisuus ja sekä aikuisille että nuorille suunnattu, usein fantasiasävytteinen *young adult* -kirjallisuus, johon puolestaan liittyy usein teoksen elokuva-adaptaation menestys. Ero aiempaan arkirealismia painottavaan tendenssiin on siis nähtävissä, mutta vaatimus kielen arkisuudesta, kerronnan mimeettisestä otteesta ja tarinavetoisuudesta

on edelleen vahvasti läsnä. Yhdessä nämä piirteet luovat miellyttävän lukuelämyksen.

Laajan lukijakunnan ja kirjallisuuskriitikoiden käsitykset hyvän kirjallisuuden kriteereistä eroavat toisistaan jonkin verran (Jokinen 1997, 104; Jokinen 2010, 306), mutta kirjallista julkisuutta hallitsee silti puhe, jossa ihannekirjailija on itsensä ja teoksensa myyväksi pakatiksi tuotteistava monipuolinen kirjoittamisen ammattilainen (Jokinen 2013, 164–167; Salusjärvi 2014; Siekkinen 2014). Kirjailija on siis eräänlainen itsensä, kokemustensa ja tunteidensa tuotteistaja (Jokinen, Venäläinen & Vähämäki 2015, 15–18). Elämyksellisyys ja henkilökohtainen lukukokemus nousevat – jopa hieman yllättäen – keskeisiksi myös määriteltäessä kirjallista laatua (Jokinen 2010, 306–307).

Mitä tälle kotimaisen kirjallisuusmaun ja elämystaloudellisuuden liittoumalle tapahtuu ja millaisena se näyttäytyy törmätessään näitä odotuksia määritelmällisesti vastustavaan teokseen ja sen julkisuutta karttelevaan kirjoittajaan? Millaisia oletuksia, toiveita, arvotuksia, risteämiä tai hankausta kritiikeissä ilmenee? Oletan, että teosten vastaanotossa ja sen taustalla vaikuttavat diskurssit (myös niiden materiaalisuus huomioiden) tulevat erityisen hyvin esille niiden suhteen lähtökohtaisesti vastahakoisen teoksen yhteydessä (vrt. Helle 2009, 163–164).

Suomalainen kirjamaku ja *Neuromaani*

Suomalaista proosaa on totuttu pitämään konventionaalisisena ja konservatiivisena, realistisena, yksioikoisena ja keinoiltaan yksinkertaisena (ks. esim. Jokinen 1997; Nummi 1997; Peltonen 2008). Proosaa, toisin kuin runoutta, on pidetty myös kaupallisten odotusten määrittämänä ja sen kenttää enenevässä määrin viihteellistyvänä (Salmenniemi 2008; Jokinen 2010; Kyläpää 2013). Utta runoutta sen sijaan on syytetty liiasta älyllisyydestä ja kylmästä formalismista vastakohtana lukuromaanin samastuttavuudelle, vetoavuudelle ja elämyksellisyydelle (Joensuu, Niemi & Salmenniemi

2011). Tutkija ja kirjailija Laura Lindstedtin (2010) mukaan Suomessa kirjoitetaan kuitenkin tutun ja konventionaalisen kertomakirjallisuuden ohella runsaasti myös muunlaista proosaa (ks. myös Haapala 2007; Helle 2009; Joensuu 2012; Kurikka 2013). Kirjallisuuden valtavirta ja siitä käyty keskustelu on silti yhä edellä kuvattuun painottuvaa.

Yhdeksi tällaiseksi proosan valtavirrasta erottuvaksi teokseksi onkin aivan viime vuosina nostettu (ks. esim. Melender 2012; Kylänpää 2013; Majander 2014) juuri Jaakko Yli-Juonikkaan kokeellinen proosateos *Neuromaani* (2012). Teos on rakenteeltaan haastava ja leikittelevä, näennäisen hupaisa ja nokkela lukukokemus, mutta se herättelee lukijassa myös kriittisiä ääniä. Kirjailija on puolivakavissaan todennut velvollisuudekseen kuvata sielullisia kärsimyksiä viihdekirjallisuuden keinoin (Arnkil 2015), ensisijaisesti proosan mahdollisuuksia koetellen (Piippo 2016). *Neuromaanin* aihekuvastossa toistuvat esimerkiksi tieteen, taiteen ja journalismin viihteellistyminen ja popularisoituminen sekä toisaalta kasvavaan asiantuntijavaltaan sisältyvät riskit. Eletään maailmassa, jossa asiasisällöt saavat väistyä elämyksellisyyden, tavaraistumisen, kokemuksen korostumisen ja nopeiden tuottojen ja nautintojen sekä häikäilemättömän oman edun tavoittelun tieltä.

Toisaalta teos on sisältöjä tulvillaan: monin paikoin tieteellisen kirjoittamisen konventioita jäljittelevä teksti liittää jo kannessa kirjailijan nimeen epiteetin ”Dr Alt Med, M.H.Q.S, G.T.o.t.D.”. Teksti on myös ladattu täyteen alaviitteitä, mainintoja, tietolaatikkoja ja tekstifragmentteja tavalla, joka tuo mieleen sellaiset postmodernistisen kirjallisuuden kansainväliset klassikot kuin Mark Z. Danielewskin *House of Leaves* (2000), Thomas Pynchonin *Gravity’s Rainbow* (1973)³, David Foster Wallacen *Infinite Jest* (1996), Georges Perecin *La Vie mode d’emploi. Romans* (1978) ja Vladimir Nabokovin *Pale Fire* (1962).

Neuromaani kiinnittyy suuren kustantamon (Otava) tuotteena kotimaisen valtavirtaproosan traditioihin ja julkaisukonventioihin, mutta rakenteeltaan ja sisällöltään se hyödyntää myös erittäin moninaisesti kokeellisen kirjallisuuden tradition keinoja, kuten *cut-upia*,

mikä on huomioitu myös teoksen vastaanotossa (mm. Hänninen 2012). Teoksesta on tällä hetkellä otettu 3 painosta, joiden yhteenlaskettu kokonaispainosmäärä on 2200 kappaletta (Kasper 2016). Neuromaatin leimallisin piirre on ergodininen (kreik. *ergon* ”työ” ja *hodos* ”polku”) (Aarseth 1997, 1), lukijalta aktiivisia valintoja etenemisessä vaativa, seikkailupeliä muistuttava rakenne². Tämä piirre, ja myös aiemmin mainittu informaatiotulva, kytkevät *Neuromaatin* digitaalisen kirjallisuuden ja hypertekstien perinteeseen (Kursula 2013, 1–3). Teosta ei ole tarkoitus lukea lineaarisesti sivulta toiselle edeten, vaan jokainen, pituudeltaan vaihteleva luku sisältää ohjeita siitä, miten lukijan tulee edetä:

Olen voimaton ja tahdoton väty, tarvitsen personal trainerin eli sinun apuasi. Huomio, herätys. On aamu, interaktiivinen osuus alkaa. Sinun täytyy nyt päättää, nousenko ylös ja aloitan voimistelun vai jääkö makaamaan sängylle. Jos haluat Geregin aloittavan aamujumpan, siirry lukuun 146. Jos pidät enemmän passiivisuudesta, siirry lukuun 122. Jos taas olet aivotutkija Paavo Riekkinen Señorin kaltainen muistineuro ja hallitset laajoja kokonaisuuksia, voit jatkaa eteenpäin perinteeseen tyyliin tai pomppia luvut läpi satunnaisessa järjestyksessä, ohjeista piittaamatta. Se kuormittaa liikaa huonomuistisen perusjurpon aivoja, juoni ei pysy koossa, mutta ainahan voit yrittää [--] (N 17.)

Samassa katkelmassa ilmenee hyvin myös teoksen toistuva tapa metafiktiivisesti paitsi puhutella, myös ivata ja paikoin suoranaisesti solvata lukijaa. Oma lukunsa ovat erilaisten aikaisempien kaunokirjallisten ja asiatekstien uudelleenkäyttö ja muokkaus sekä historiallisten hahmojen ja tapahtumisen toisin toistaminen. Silmiinpistävää on myös erilaisten tekstimuotojen ja asettelujen jäljittely:

Suurten toiveiden ja pelkojen milleniumia minä juhlistin kaverieni kanssa Rio de Janeiron räkäisimmässä merimieskapakassa, koolla oli koko vanha hampuusijengi Small S. A., Perera G. M., DeLaPaz R., Mayeux R. ja Stern Y. 1999 ja kaikilla pyöri mielessä vain ”Differential regional dysfunction of the hippocampal formation among elderly with memory decline and Alzheimer’s disease.” *Annals of Neurology* 45. S. 466–472. (N 101.)

Nämä elementit tuottavat kaunokirjallisen kokonaisuutensa sivutuotteena eräänlaista aikalaisdiagnoosia lukukontekstin kirjalli-

sesta kulttuurista, ilmiöistä ja käytänteistä. Yli-Juonikkaan tuotannon vastaanotossa laajemminkin keskeisiksi teemoiksi on nostettu eräänlainen rajalla olo, yleisimmin mielen(terveyden) ja toden ja fiktion rajat (ks. esim. Brander 2012; Eranti 2012; Hänninen 2012; Mäkelä 2012; Kurikka 2014; Majander 2014).

Teos on sisällöllisesti ja rakenteeltaan epäkaupallinen verrattaessa sitä valtavirtaproosan konventioihin ja yleisön mieltymyksiin, mutta kustantamon tuotteena se on vahvasti estetisoitu – *Neuromaani*lle myönnettiin muun muassa Vuoden kaunein kirja -palkinto vuonna 2013. Teoksen vastaanotto on ollut pääasiallisesti kiittävää, mutta siinä kuuluu myös kaikuja markkinoille sopimattomuudesta ja huoli yleisön kadottamisesta tarkoitushakuisen vaikeaselkoisuuden kustannuksella. Kuten *Helsingin Sanomien* kriitikko Matti Mäkelä (2012) arvostelussaan toteaa: ”Parhaimmillaan kirjasta on mahdollista tulla vähän Matti Pulkkinen *Romaanihenkilön kuoleman* tapainen kulttikirja friikeille ja merkkipaalu romaanirakenteen kehitykseen.” Kulttuurilehti *Mustekalassa* kriitikko Janne Vanhanen (2013) puolestaan jatkaa: ”Kirjan potentiaali lukijan neuronien välisten liitosten uudelleenkytkemisessä riippuu siitä, kuinka paljon aika ajoin lääketieteen opiskelijoiden speksihuumoria muistuttavaa näppärää leikkittelyä sattuu sietämään”.

*Neuromaani*n rakenne ja kaunokirjalliset keinot tuottavat luku- tapaa, joka saa aikaan hyvinkin voimakkaita affekteja, jotka puolestaan tuottavat affektioita eli elämyksiä ja kokemuksia, joista kaikki eivät kuitenkaan ole yksinomaan miellyttäviä (vrt. Ngai 2007). Onnistuuko elämystalous kaappaamaan nämä affektit polttoaineeksi, vai häiritsevätkö ne sen toimintaa?

***Neuromaani* luenta ja vastaanotto**

Selviteltäessä, onnistuuko elämystalous kaappaamaan kokeellisen proosan tuottamat affektit, on paitsi hahmoteltava tälle sommitummalle ihanteellinen elämys myös tarkasteltava lähemmin, millaisia elämyksiä *Neuromaani* tuottaa. *Neuromaani* käsittelee erityises-

ti institutionalisaation ja marginalisaation muotoja ja dynamiikkaa niin kirjallisuuden kuin tieteellisen tutkimuksen alueilla. Romaani kommentoi esimerkiksi akateemiseen tutkimukseen kätkeytyvää piilovallankäyttöä, itsen rajojen hämärtymistä sekä terveyden ja sairauden rajankäyntiä. Nämä kysymykset kytkeytyvät niin teoksen temaattiseen tasoon kuin rakenteeseenkin.

Neuromaania tuntuu myös vaivaavan suoranaisten kroonisten erilaisten henkilönimien ja -hahmojen ylikansoitus, mutta siitä huolimatta se ei palaudu hahmoihinsa. Ne ilmestyvät ja hajoavat lukijan voimatta tehdä asialle mitään. Teoksessa risteilevät hermoratojen tavoin erilaiset inhimilliset motiivit, tunteet ja affektiot, ja se puhuttelee lukijaansa suoraan, mutta silti kokonaisuus muistuttaa oudosti konetta vailla käyttäjää, kirjaa ilman ihmistä. Lukijalle ei siis tarjota selkeää suomalaisen kirjamaun mukaista samastumiskohdetta. Sen sijaan *Neuromaani* pakottaa lukijan kulkemaan läpi häiriintyneen assosiaation logiikalla järjestetyn tekstimassan ja eläytymään näin luennassaan hajoavan mielen liikkeisiin. Tämä piirre on usein tunnistettu myös teoksen vastaanotossa (Hänninen 2012; Lehtinen 2012; Mäkelä 2012; Karvala 2013; Särkelä 2013). Siihen ei kuitenkaan tartuta lukukokemuksen näkökulmasta, vaan ennemmin ikään kuin sillään merkityksettömänä rakennepiirteenä.

Kriitikko Janne Vanhanen (2013) toteaa jopa: ”Jos jokin, niin emotionaalinen sisältö jää vähemmälle. Pulkkisen kaltaista vereslihaa ei löydy, vaikka kirjan henkilöt omilla tavoillaan kipeitä ovatkin. Lukijan tunnetila on pikemmin huvittunut hämmennys – lääkärin etäisyys sekoilevaan potilaaseen – kuin syvempi myötäeläminen.” Empatia, elämyksellisyys, myötäeläminen ja ”emotionaalinen sisältö” liitetään siis vastaanotossa vahvasti yksilöön samastumiseen, ei niinkään myötäelämiseen, joka ei määritelmällisesti vaadi kohteen ja lukijan välitöntä samankaltaisuutta. Huomioiduksi eivät myöskään tule tekstin aiheuttamat vahvatkaan emootiot tai teoksen tarjoama mahdollisuus asettua pirstoutuneen juonen ja rakenteen kautta lukukokemukseen, jonka voidaan tietyllä tapaa nähdä simuloivan skitsoidista tapaa havainnoida ympäröivää todellisuutta.

Elämystaloudessa painotettua pelillisyyttä – tai ainakin sen kaltaisuutta – *Neuromaani* tuottaa selkeimmin ergodinen etenemistapa. Kaikki ergodiset tekstit eivät kuitenkaan ole pelejä, kuten ei *Neuromaanikaan*, jos katsotaan pelin sisältävän etenemiseen liittyvää neuvottelua, selkeitä tavoitteita, pisteenlaskua, vastustajia ja pelaajan päämäärähakuista toimintaa. (Eskelinen 2012, 206–207.) *Neuromaani* kuitenkin tunnistaa ja tunnustaa pelien ja pelillisyyden elementit – esimerkiksi viittaamalla Aarsettiin ja Eskeliseen alaviitteissä 451 ja 556 –, sulauttaa ne itseensä ja kääntää peliorientoitunutta lukijaa vastaan. Teoksen pelailu muuttuu nopeasti turhauttavaksi ja lukija neuvottomaksi, kun teos alkaa tarjota lukijalle keskenään ristiriitaisia ohjeita, ohjaa kiertämään kehää, pilkkaa lukijan valintoja ja pettää muutoinkin tämän luottamuksen. Teoksessa eteneminen vaatii siis jossain kohden väistämättä siitä irrottautumista: lukustrategian vaihtoa ilman toimintaohjeita. Piirre on vahvasti affektiivinen, mitä ei kuitenkaan kritiikeissä käsitellä.

Pelillisyyden vaikutelmaa *Neuromaaniin* luovat paitsi lukujen väliset myös lukujen sisäiset suorasanaiset toimintaohjeet, joita teksti lukijalle antaa:

Sulje toinen silmäsi, aseta kirja 15 cm etäisyydelle kasvoistasi ja kiinnitä katseesi tiukasti yo. faktalaatikon vasemman ylänurkan numeroon 150 kolmen minuutin ajaksi. Avaa sitten toinen silmä ja siirrä katseesi hitaasti alaviistoon oikealle yo. kaavakuvaan, keitinlasin muotoisen möykyn keskikohtaan, jossa lukee ”dada”. Jos teit kaiken oikein, saat nähdä millaisiin ”juokseviin menoihin” Neuropositronin v. 2010 Teke-siltä saamat miljoona-avustukset kulutettiin. (N 429.)

Pelit vaativat pelaajaltaan aktiivisuutta ja aloitteellisuutta, jotta peli etenisi. *Neuromaani* kuitenkin tekee pelillisyydestään pilkkaa: mitä aktiivisempia rooleja lukija Silvolle tai Geregille valitsee, sitä nopeammin hahmo heittää henkensä, mistä teksti myös pisteliäästi lukijalle huomauttaa. Reipasta ja aktiivista pelaaja-lukijaa onnitellaan oikein olan takaa:

Onnea, olet ratkaissut pelin. Kv. palkintoja satelee, ml. lääketieteen Nobel.

Pahin vastustajasi prof. Nervokian kuolee palkintoseremonioiden aikana eikä ehdi lyödä kapuloita rattaisiin. Ikävä kyllä et pääse kirjoittamaan nimeäsi high score -listalle: peli sisältää imumatoloisen joka kopioituu kovalevyille ja villiinnyttää keskusyksikkösi hermoherkät hermopäätteet.⁴⁵¹ Et ehdi resetoida konetta etkä onnistu palauttamaan järjestelmää, virus on vammauttanut koko ohjelmiston koodin ja leviää laajakaistan kautta kaikille kontaktihenkilöillesi ja niiltä edelleen ja edespäin. Tästedes mikään ei toimi niin kuin pitäisi. Suojassa viatoman näköisen ponnahdusikkunan takana mato kytkee modeemiyhteytesi väärille ulkomaisille sivuille, alaviitteisiin 1 ja 2. Niiden palvelut ovat perhanan kalliita. Luvassa tolkutonta sekoilua ja perhanamoinen puhelinlasku, jonka joudut ennemmin tai myöhemmin kuittamaan. (N 400.)

Pisimmälle – tai tietyllä tapaa jopa lopullisimmalle tasolle – vietyinä kirjan ”pelaaminen” johtaa sen tuhoamiseen. Romaanin keski-aikeamalla ehdotetaan Silvo Näreen häiriintyneen tilan johtuvan siitä, että häneltä puuttuu neurologiselle toiminnalle välttämätön aivokurkiainen. Tällainen on kuitenkin romaanin ohjeiden ja kaavio-kuvien mukaan mahdollista rakentaa itse poraamalla teokseen reiät sitä varten merkittyihin kohtiin ja pujottelemalla ja solmimalla teoksen merkkinauhat samassa yhteydessä esitetyn kaavion mukaisesti.⁴

Tässä kohtaa lukijalla on vähintään kaksi vaihtoehtoa: joko seurata ohjeita tai jättää ne huomiotta. Oikeita vastauksia ja etenemisohjeita etsivän lukijan kannalta kumpikin vaihtoehtoista on ikävä kyllä kohtalokas. Ensimmäinen johtaa kirjan tuhoutumiseen ja estää sen lukemisen täysin, jälkimmäinen taas pakottaa lukijan jälleen kerran palaamaan taaksepäin tai etsimään muita keinoja edetä luennassa. Tässä mielessä ”pelillisuus” ei enää toimikaan samalla tapaa kuin sillä elämystalouden kontekstissa tarkoitetaan. Se kääntyy itse asiassa vastakohtakseen: elämyksestä ei muodostu eheää ja kokonaista. Joko kirja on leikeltä täysin lukukelvottomaksi tai mikäli ei ole, ei muistiinpanoja tekemätön lukija voi silti koskaan olla aivan varma, onko hän saanut kirjan päätökseen. Kuten Janne Vanhanen kritiikissään lukukokemustaan kuvaa: ”luku-urakka – joka jatkuu vieläkin, en ole varma olenko lukenut joka sivua” (2013).

Huomionarvoista on, ettei teoksen pelillisyyteen, ”pelillisyyteen” ja niiden tuottamiin affektioihin tartuta kritiikeissä muutamaa mainintaa enempää. Parhaimmillaan – tai pahimmillaan – teoksen rakenteen merkitys sivuutetaan eksplisiittisesti:

Ensiksikin *Neuromaani* on ikään kuin aivojen ”näköinen” kirja. Sen luvuista voi edetä eri suuntiin kuin hermosäikeiden haaroista, jokaisen sivun alla on viite todelliseen tai epätodelliseen ”lisätietoon” ja niin edelleen. Näin ollen kirjan voi lukeakin vähän samaan tapaan kuin aivot toimivat. Moiseen ylellisyyteen ei tosin kriitikolla ole aikaa, on tyydyttävä konservatiiviseen lukutapaan, alusta loppuun ja sillä siisti. Jaaha. Mitä tästä luku-urakasta arvottavasti sanoisi? (Mäkelä 2012.)

Kiinnostavaa on myös, että samalla kun teos epäkonventionaalisen rakenteensa puolesta asettuu vasten perinteistä suomalaista kirjamaakua ja samalla osittain myös elämystalouden eetosta, se myös samaisen rakenteen kautta kytkeytyy tiukasti semiokapitalismiin. Fredric Jamesonin (1986, 230–231) mukaan siirtymää modernismista postmodernismiin⁵, josta jälkimmäiseen *Neuromaaniin* voidaan katsoa erityisen läheisesti kiinnittyvän, leimaa nimenomaan tuotantomuotojen muutos, siirtymä jälkiteolliseen tuotantoon sekä kulttuurituotteiden jäljennettävyyden ja kierrätyksen korostumiseen. Postmodernistinen taide on näin erityisen lämpimissä väleissä jälkiteollisen tuotantokoneiston kanssa.

Sekä kritiikeissä että omassa luennassani alkavat erilaisista tulo-
lokulmistaan huolimatta toistua samansuuntaisen huomiot: *Neuromaani*ssa kaikkea on paljon, jopa eksessiivisesti. Liikaa lukuja, sivuja, tasoja, vaihtoehtoja, päähenkilön kuolemia, viitteitä, alaviitteitä, lähdemateriaalia, henkilöitä. Lopulta, ennemmin tai myöhemmin, läsnä on myös aivan liian itsestään ja ympäristöstään tietoinen, orastavasti paranoiidi lukija. Arkikielessä eksessin käsite (kreik. *hubris* ”loukkaus”, lat. *excessus* ”kuolema”, ”poikkeama”, ”harhautuminen”) liittyy ylenmääräisyyteen, kohtuuttomuuteen tai holtittomaan käytökseen, joka rikkoo hyvää tapaa ja makua sekä soveliaan ja normaalin rajoja. Eksessiin on liitetty myös vitaalisuuden, elinvoimaisuuden ja muutoksen mahdollisuuden elementtejä (Deleuze 2002, 19–20). Elokuvatutkija Jukka Sihvosen (1991, 32)

mukaan eksessiä voidaankin lähestyä kolmella tapaa: liiallisuutena, lisääntymisenä tai liikkeenä. Eksessi on siis paitsi yltäkylläisyyttä, myös ylijäämää: liiallisuudessaan häiritseväksi muuttuvaa kuonaa.

Eksessiivisyys on myös semiokapitalistista vaihetta selvästi leimaava piirre. Kaikkea on liikaa: ihmisiä, saasteita, tuotantoa, puutetta, köyhyyttä, informaatiota ja impulsseja. Tätä kaikkea myös kierrätetään loputtomasti; semiokapitalismi uusintaa itse itseään ja affektejaan. Huomionarvoista on, että vaikka *Neuromaanin* eksessivisyyden lukeminen tuottaa hyvin voimakkaita, edellä kuvatun kaltaisia affektioita, ne jäävät vastaanotossa pitkälti käsittelemättä. Useimpien kriitikoiden ensisijainen tulokulma on – suomalaiselle kirjamaulle ja elämystalouden diskurssille myötäsukaisesti – juonnellinen ja temaattinen.

Tämä on toki myös yleinen kirjallisuuden esittelyn konventio, jota tämäkin luku teokseen tarttuessaan hyödyntää. *Neuromaanin* kompleksisen rakenteen vuoksi juonikuvaelmista luovutaan kuitenkin hyvin pian. Kritiikit ja kommentaarit listaavat aiheita: neurologiaa, aivotutkimusta, skitsofreniaa, petoksia. Mainitaan muutamia teokseen linkitettyjä kaunokirjallisia ja asiatekstejä, tuodaan esille teoksen epälineaarinen rakenne ja alaviiteapparaatti johtamatta näistä kuitenkaan tarkempaa luentaa. Sivulauseissa esiintyy huomioita teoksen mahdollisesti melko rajoittuneesta lukijakunnasta ja jonkinasteisesta haastavuudesta.

Näihin ”haastavuuksiin”, joihin erityisesti edellä kuvatut tekstin tuottamat turhautumisen, epäreiluuden, neuvottomuuden ja huijatuksi tulemisen kokemukset lukeutuvat, ei kritiikeissä juuri kajoeta. Tätä huomiota vasten voikin väittää, että yhteisistä määrittäjistä – kuten voimakkaista tunnekokemuksista, eheästä teemasta ja pelillisyydestä – huolimatta elämystalouden eetos ei löydä sopivaa tarttumapintaa *Neuromaanin* sivuilta. Se ei selvästikään tuota sellaista kirjallista elämystä, jota elämystalous voisi hyödyntää. Teos toimii analyysini mukaan ennemminkin ikään kuin vahvistin: se voimistaa entisestään semiokapitalismissa itsessään läsnä olevia pirstaloitumisen, jakomielisyyden ja patologisen toiston impulsseja. Bifon mukaan semiokapitalismissa

impulssien kiihtyminen aiheuttaa fyysisessä organismissa stressiä ja vaatii havaintokyvyn ja kognitiivisen vuorovaikutuksen psykotrooppista uudelleenformatointia psyykelääkkeiden avulla, tai kognitiivista rytmiä hidastavan empatian puhtaan ja yksinkertaisen deaktivoinnin avulla, ja joidenkin aistitasojen kautta, kuten hajuaistin ja tuntoaistin, jotka kirjoituksen kiihdyttäminen on jo muotoillut uudelleen. (Berardi 2006, 38.)

Katkelma voisi olla suoraan *Neuromaanin* sivuilta lainattu. Samanlainen epämiellyttävien ja kiusallisten mutta jo valmiiksi lukijan kokemustodellisuudesta tunnistettavien affektioiden vahvistamisen tendenssi on ollut tunnistettavissa myös kokeellisen nykyrunouden, kuten esimerkiksi ”suomalaiseksi sosiaalifariksi” kuvaillun Harry Salmenniemen runokokoelma *Texas, saksien* (2010) vastaanotossa (Rantama 2010). Pinen ja Gilmouren mukaan onnistunein elämys saa aikaan pysyvän muutoksen kokijassaan (Pine & Gilmore 2011, 255) – tätä vasten tuntuukin perin ristiriitaiselta, että juuri teoksen voimakas affektiivisuus jää arvioissa lapsipuolen asemaan samalla, kun etualalle marssitetaan kirjan ohuesti ymmärretty rakenne ja oletetun rajattu lukijakunta.⁶ Semiokapitalismin kanssa resonoivat affektiot nostetaan kritiikeissä esiin tekstin heikkouksina: ei lukuelämyksenä, vaan sitä haittaavina elementteinä. *Neuromaanin* tuottama kokemus – jatkuva lukutavan ja -tilanteen häirintä, immersion ja tekstiin uppoutumisen estäminen, valinnanvapauden kääntyminen valinnan pakoksi – muodostuu itse asiassa parodiaksi siitä elämyksestä, jota elämystalous kirjallisuudelta odottaa.

Lopuksi

Neuromaani itsessään ei kokeellisuudestaan huolimatta irtoa semiokapitalistisesta tuotannosta eikä ylitä sen uusintamisen logiikkaa: tuote on tuote, vaikka sen potentiaalinen ostajakunta olisi kuinka kapea tahansa. Vastustavaksi piirteeksi voidaan kuitenkin lukea kirjailijan tapa vältellä brändäytymistä, muuttumista elämystalouden semioottiseksi pääomaksi tai hyödykkeeksi.

Teoksen vastaanotto noudattelee sekä elämystalouden sommit-tuman eetosta että perinteisen suomalaisen kirjamaun piirteitä ko-hostaen ja arvottaen teoksen niitä vasten. *Neuromaani* leimalli-simmat piirteet: toistuvat aiheet, ergodinen rakenne, lähdeviite-apparaatin käyttö, tekstiaineistojen sekoittaminen ja kierrätys sekä metatekstuaaliset elementit nostetaan kritiikeissä ja kommentaa-reissa usein esille. Niiden suhdetta tekstin tuottamaan lukuelämyk-seen ei kuitenkaan juuri avata. Kritiikeistä on myös vaikeaa tunnistaa teoksen tuottamaa elämystä, vaikka niiden kuvittelisi tarjoavan lukijalle juuri tätä.

Tunnistetuiksi tai nimetyiksi eivät siis tule teoksen tuottamat af-fektiot: turhautuminen, vieraantuminen, neuvottomuus. Nämä puo-lestaan leimaavat myös semiokapitalismia, jonka kehikossa elä-mystalouskin toimii. Näin *Neuromaani* tekee lukijan erityisen tie-toiseksi jo valmiiksi koetuista affektioista, jotka läpäisevät niin yh-teiskunnan, kulttuurin kuin muutkin elämän osa-alueet. Teos myös vahvistaa näitä kokemuksia tehden ne hankalammiksi jättää huo-miota, ja asettaa siten elämyksellisyyttä korostavan kulttuurituo-tannon lukijan silmissä kyseenalaiseksi. Tällainen toiminta saattaa nyrjäyttää tuotteistamisen ja brändäämisen eetoksen osin sijoiltaan, jos lukija alkaa laajemmin kokea, ettei tuotteistettujen elämysten veto ole enää riittävän vahva hiljentämään niiden kiusallisten ja epämukavien affektioiden ääniä, joita kokeellisen proosan jättämä karsta elämystalouden moottorissa tuottaa.

Kuten usein kokeellisen kirjallisuuden – ja taiteen – kentällä, kiinnostavinta on se, mitä tapahtuu seuraavaksi. Tässä mielessä täl-lainen retrospektiivinen, vastaanottoon kytkeytyvä tarkastelutapa ei tee oikeutta teokselle, joka pyrkii aktiivisesti luomaan uusia tiloja, kokemuksia ja tarkastelukulmia. *Neuromaani* tuo eksessiivisine ai-neksineen ja elämyksineen mieleen Donna Harawayn (2003, 212) kyborgit, joiden suurin ongelma ”on tietenkin se, että ne ovat milita-rismin ja patriarkaalisen kapitalismin lehtolapsia – valtiososialismis-ta puhumattakaan”. Toisaalta Haraway jatkaa toiveikkaasti: ”Mutta aviottomat jälkeläiset ovatkin usein äärimmäisen uskottomia alkuperälleen. Heidän isänsä ovat loppujenlopuksi toisarvoisia.”

VIITTEET

¹ ”Sommitelmaa” ovat käyttäneet Deleuzen *Haastatteluja*-teoksen (2005) suomentajat Anna Helle, Vappu Helmisaari, Janne Porttikivi ja Jussi Vähämäki. ”Koostetta” ovat käyttäneet mm. Teemu Taira, Jukka Sihvonen ja Kaisa Kurikka.

² Ergodisuuden käsite esiintyy myös taloustieteissä termodynamiikasta johtaen sille joko myötäisenä ergodisuuden tai – erityisesti jälkikeynesiläisessä traditiossa – vastakkaisena epäergodisuuden hypoteesina. Nämä ergodisuuden tavat kytkeytyvät (taloudellisen) tulevaisuuden ennalta määräytyvyyteen (Davidson 2012), ja poikkeavat merkittävästi Aarsethin tavasta käsittää ergodisuus kirjallisuudessa. Tässä luvussa ergodisuus ymmärretään nimenomaan Aarsethia mukaillen kirjallisuudentutkimuksellisesta näkökulmasta.

³ Yli-Juonikas on kirjoittanut Turun yliopistossa kyseisestä teoksesta myös yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielmansa *Tiede ja irrationaalisuus Thomas Pynchonin romaanissa Gravity's rainbow* (2001).

⁴ Ohjeita on noudatettu ja prosessi dokumentoitu teoksen kustannustoimittajan Antti Arnkilin (2013) blogissa.

⁵ Yleensä kirjallisuudentutkimuksessa on tavattu nojata Brian McHalen (1987, 202–203) esittämään postmodernismin määritelmään, jonka mukaan sen vähimmäisvaatimus on selkeä metafiktiivisyys. Jamesonin määritelmä on kuitenkin tässä yhteydessä käyttökelpoinen tuotantopainotuksensa vuoksi, eikä se sinällään ole ristiriidassa McHalen määritelmän kanssa.

⁶ Semminkin, kun Neuromaani on löytänyt lukijansa jopa siinä määrin, että kaksi enimmäistä painosta on myyty loppuun.

LÄHTEET

- Aarseth, Espen (1997) *Cybertext: perspectives on ergodic literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Arnkil, Antti (2013) ”Kallonporaajan iltapäivä”. Saatavilla: <http://blogi.otava.fi/kallonporaajan-iltapaiva-2/> (Luettu 20.4.2016).
- Arnkil, Antti (2015) Dialogi Jaakko Yli-Juonikkaan kanssa, Mahdollisen Kirjallisuuden klubi, Arkadia International Bookshop, Helsinki.
- Arminen, Elina (2013) ”Kirjailijat ja brändäys”. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä, & Jussi Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*, s. 165–166. Helsinki: SKS.
- Barad, Karen (2007) *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham, NC: Duke University Press.
- Bennett, Jane (2005) ”The agency of assemblages and the North American blackout”. *Public Culture* 17:3, 445–465.
- Berardi, Franco ”Bifo” (2006) *Tietotyö ja prekaari mielentila*. Suomentaneet Mikko Jakonen ym. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Berardi, Franco ”Bifo” (2012) *The uprising – on poetry and finance*. Cambridge, Mass. and London: Semiotext(e).
- Brander, Juhani (2012) ”Aivojeni metelissä uusi todellisuus”. *Turun Sanomat* 13.12.2012.
- Bray, Joe, Gibbons, Alison & McHale, Brian (toim.) (2012) *The Routledge companion to experimental literature*. London; New York: Routledge.
- Colebrook, Claire (2002) *Gilles Deleuze*. London: Routledge.
- Davidson, Paul (2012) ”Is economics a science? Should economics be rigorous?” *Real-World Economics Review* 59, 58–66.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (1980/ 1987) *A Thousand plateaus. Capitalism and schizophrenia*. Kääntänyt Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Deleuze, Gilles (2002/1962) *Nietzsche and philosophy*. Kääntänyt Hugh Tomlinson. London & New York: Continuum.
- Eranti, Veikko (2012) ”Nerokas epäsikiö”. *Voima* 9, 52.
- Eskelinen, Markku (2012) *Cybertext poetics. The critical landscape of new media literary theory*. London: Continuum.
- Genesko, Gary (2012) ”Introduction: Félix Guattari in the age of semio-capitalism”. *Deleuze Studies* 6:2, 149–169.
- Guattari, Félix (1996) *Soft Subversions*. New York: Semiotext(e).
- Haraway, Donna (1991/2003) ”Manifesti kyborgeille: tiede, teknologia ja sosialistinen feminismi 1980-luvulla”. Teoksessa Yrjö Haila & Ville Lähde (toim.), *Luonnon politiikka*, s. 205–266. Tampere: Vastapaino.
- Helle, Anna (2009) *Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsit-tyksen tulo 1980-luvun Suomeen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hänninen, Ville (2012) ”Jaakko Yli-Juonikas: Neuromaani” *Aamulehti* 29.9.2012.
- Jameson, Fredric (1984/1986) ”Postmodernismi eli kulttuurin logiikkaa myöhäiskapitalismissa”. Suomentaneet Erkki Vainikkala, Kimmo Jokinen, Jukka Laari & Kaarlo Laine. Teoksessa Jussi Kotkavirta & Esa Siironen (toim.), *Moderni/postmoderni. Lähtökohtia keskusteluun*, s. 227–279. Tutkijaliiton julkaisusarja 44. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Joensuu, Juri (2012) *Menetelmät, kokeet, koneet. Proseduraalisuus poetiikassa, kirjallisuushistoriassa ja suomalaisessa kokeellisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Poesia.
- Joensuu ym. (toim.) (2011) *Vastakaanon: suomalainen kokeellinen runous 2000–2010*. Poesia: Helsinki.
- Jokinen, Eeva, Venäläinen Juhana & Vähämäki, Jussi (2015) ”Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen”. Teoksessa Eeva Jokinen ja Juhana Venäläinen (toim.), *Prekarisaatio ja affekti*, s. 7–30. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jokinen, Kimmo (1997) *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jokinen, Elina (2010) *Vallan kirjailijat*. Helsinki: Avain.

- Jokinen, Elina (2013) ”Kirjailijoiden yhteiskunnallinen asema”. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä, & Jussi Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*, s. 159–176. Helsinki: SKS.
- Juntunen, Tuomas (2012) ”Labyrintin varjossa?” *Parnasso* 6–7, 92–93.
- Karvonen, Erkki (1999) *Elämää mielikuvayhteiskunnassa*. Tampere: Gaudeamus.
- Kasper, Antti (2016) Sähköpostikeskustelu Laura Piipon kanssa 19.9.2016.
- Katajamäki, Sakari & Veivo, Harri (2007) ”Johdanto”. Teoksessa Sakari Katajamäki & Harri Veivo (toim.), *Kirjallisuuden avantgarde ja kokeellisuus*, s. 11–18. Helsinki: Gaudeamus.
- Kirjakauppaliitto (2015) ”Mitä Suomi lukee?” Saatavilla: <http://www.kirjakauppaliitto.fi/ratings> (Luettu 20.4.2016).
- Kurikka, Kaisa (2013) *Algot Untola ja kirjoittava kone*. Turku: Eetos.
- Kurikka, Kaisa (2014) ”Yli-Juonikkaan romaani saa epäilemään itseään”. *Turun Sanomat* 9.1.2014.
- Kylänpää, Riitta (2013) ”Romaani sairastaa. Yhdeksän syytä, miksi kotimainen proosa ei innosta.” *Suomen Kuvalehti* 34. Saatavilla: http://digi.suomenkuvalehti.fi/issue_page/romaani-sairastaa/?shared=1 (Luettu 2.12.2014).
- Lehtinen, Lauri (2012) ”Jaakko Yli-Juonikasta kiinnostaa, voiko aivotutkijalla olla rikolliset aivot.” *Suomen Kuvalehti* 17.9.2012. Saatavilla: <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/jaakko-yli-juonikasta-kiinnostaa-voiko-aivotutkijalla-olla-rikolliset-aivot/> (Luettu 21.9.2016)
- Lindsedt, Laura (2010) ”Puhutaanpas proosaa!” *Nuori Voima* 5, 10–13.
- Majander, Antti (2014) ”Neuromaanin kirjoittaja jallittaa taas”. *Helsingin Sanomat* 9.1.2014.
- Manninen, Teemu (2011) ”Kokeellisen kirjoittamisen historiaa”. Teoksessa Juri Joensuu, Marko Niemi & Harry Salmenniemi (toim.), *Vastakaanon. Suomalainen kokeellinen runous 2000–2010*, s. 26–39. Helsinki: Poesia.

- McHale, Brian (1987) *Postmodernist Fiction*. London & New York: Routledge.
- Melender, Tommi (2012) ”Neu-ro-maani”. *Image-blogit*. Saatavilla: <http://antiaikalainen.blogspot.fi/2012/09/neu-ro-maani.html> (20.4.2016).
- Melender, Tommi (2010) ”Suomalaisesta proosasta”. *Image-blogit*. Saatavilla: <http://blogit.image.fi/antiaikalainen/suomalaisesta-proosasta/> (Luettu 21.9.2016)
- Mäkelä, Matti (2012) ”Materiaalivarastosta löytyy herkkujakin”. *Helsingin Sanomat* 17.9.2012.
- Ngai, Sianne (2007) *Ugly feelings*. Boston: Harvard University Press.
- Nummi, Jyrki (1997) ”Se ainoa tarpeellinen. Lyhyt johdatus kansalliskirjallisuuteen”. Teoksessa Päivi Molarius (toim.), *Kansallista/kansainvälistä. Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 50*, s. 9–55. Helsinki: SKS.
- Peltonen, Milla (2008) *Jälkirealismen ehdoilla. Hannu Salaman Siinä näkijä missä tekijä ja Finlandia-sarja*. Turku: Turun yliopisto.
- Piippo, Laura (2014) Kokeellisen proosan kirjoittamisesta. Dialogi Jaakko Yli-Juonikkaan ja Harry Salmenniemen kanssa, Mahdollisen Kirjallisuuden Seuran klubi, Kirjailijatalo, Jyväskylä.
- Piippo, Laura (2016) Neuromaani-teoksen taiteilijatapaaminen: haastateltavana Valteri Raekallio ja Jaakko Yli-Juonikas. Marian sairaala, Helsinki.
- Pine, B. Joseph II & Gilmore, James H. (1998) ”Welcome to the Experience Economy”. *Harvard Business Review* 6–7, 97–105.
- Pine, B. Joseph II & Gilmore, James H. (1999) *The Experience Economy: Work Is Theatre & Every Business Is a Stage: goods and services are no longer enough*. Boston: Harvard Business School Publishing.
- Rantama, Vesa (2010) ”Sallad, Dallas”. *Kiiltomato* 8.3.2010. Saatavilla: <http://www.kiiltomato.net/harry-salmenniemi-texas-sakset/> (Luettu 20.4.2016).
- Rastenberger, Anna-Kaisa (2008) ”Kuvataiteen brändäys – The Helsinki School”. Teoksessa Jussi Ojajarvi & Liisa Steinby (toim.), *Minä ja*

markkinavoimat. Yksilö, kulttuuri ja yhteiskuntausliberalismin valtakaudella, s. 296–323. Helsinki: Avain.

Salmenniemi, Harry (2008) ”Proosasta, runosta ja rahasta”. *Tuli&Savu* 1. Saatavilla: <http://www.tulijasavu.net/2008/04/paakirjoitus-12008/>(Luettu 20.4.2016).

Salusjärvi, Aleksis (2014) ”Onko eristäytyvän kirjailijan aika lopullisesti ohitse?” *Kiiltomato* 30.11.2014. Saatavilla: <http://www.kiiltomato.net/onko-eristaytyvan-kirjailijan-aika-lopullisesti-ohitse/>(Luettu 20.4.2016).

Saresma, Tuija (2013) ”Suomalaiset lukemisen kulttuurit”. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä, & Jussi Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*, s. 238–242. Helsinki: SKS.

Siekinen, Marko (2014) ”Kirjailijan täytyy olla aikamme poptähti”. *Yle Uutiset*. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/kirjailijan_taytyy_olla_aikamme_poptahti/(Luettu 2.12.2014).

Sihvonen, Jukka (1991) *Exceeding the limits. On the poetics and politics of audiovisuality*. Turku: SETS.

Vanhanen, Janne (2013) ”Kirjan ja lukijan aivoliitto. Jaakko Yli-Juonikkaan *Neuromaani*”. *Kulttuurilehti Mustekala* 30.5.2013. Saatavilla: <http://www.mustekala.info/node/37099> (Luettu 20.4.2016).

Venäläinen, Juhana (2015) *Yhteisen talous: tutkimus jälkiteollisen kapitalismin kulttuurisesta sommittumasta*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.